

АНАЛІТИЧНА ЗАПИСКА

щодо запровадження в Україні реєстрованого партнерства для одностатевих сімейних пар

1. ЗАКОНОДАВЧЕ СТАНОВИЩЕ

Головним документом, який регулює сімейні відносини в Україні, є Сімейний кодекс України (надалі – СКУ). Ст. 3 «Сім'я» цього кодексу проголошує, що «Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки» (ч. 2) і що «Сім'я створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства» (ч. 4). Таким чином, теоретично, одностатеві партнери, які проживають разом як сімейна пара, підпадають під визначення поняття сім'ї. Варто відзначити, що українські суди вже виносили рішення про визнання фактичних сімейних відносин між співмешканцями однієї статі (як жінками, так і чоловіками), хоча наявність зауваження про підстави, «що не суперечать моральним засадам суспільства», дозволяє свавільне тлумачення та призводить до правової невизначеності цього положення, оскільки жоден закон не визначає, що саме складає ці засади. Практичного значення це визначення сім'ї все одно не має через те, що решта статей СКУ регулюють відносини не між членами сім'ї в цілому, а між конкретними членами сім'ї та близькими родичами – наприклад, між батьками і дітьми, сестрами і братами, подружжям, усиновителями та всиновленими тощо.

Ст. 21 Сімейного кодексу України визначає шлюб як «сімейний союз жінки та чоловіка», таким чином фактично унеможливаючи укладення шлюбу між людьми однієї статі. Водночас, СКУ визнає певні права подружжя навіть для різностатевих співмешканців, які не перебувають у шлюбі між собою: ст. 74 «Право на майно жінки та чоловіка, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі» визначає, що «майно, набуте ними за час спільного проживання, належить їм на праві спільної сумісної власності», подібно до законного подружжя; ст. 91 «Право на утримання жінки та чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою» прирівнює таких постійних сімейних партнерів до законного подружжя щодо утримання у разі непрацездатності; нарешті, ст. 211 «Особи, які можуть бути усиновлювачами» дозволяє їм спільне всиновлення дітей. Водночас, СКУ не містить жодної згадки про одностатевих сімейних партнерів, а ст. 211 прямо передбачає, що «Усиновлювачами не можуть бути особи однієї статі» (ч. 3), таким чином встановлюючи пряму дискримінацію проти одностатевих сімейних партнерів.

Кримінальний процесуальний кодекс України (КПКУ), що був прийнятий в 2013 році, на відміну від Сімейного кодексу не посилається на «моральні засади суспільства» при визначенні поняття «близькі родичи та члени сім'ї», серед яких згадуються «особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі» (ст. 3, ч. 1, п. 1). Теоретично, під таке визначення підпадають і одностатеві сімейні партнери, хоча, наскільки відомо, поки що цього не було перевірено на практиці. Визначення поняття «близькі родичи та члени сім'ї» у КПКУ має велике практичне значення, тому що воно, зокрема, дозволяє особам, переліченим у згаданій статті кодексу, відмовлятися давати показання або пояснення проти своїх близьких згідно ст. 63 Конституції України, а також застосовується в усіх випадках, коли йдеться про близьких родичів і членів сім'ї у кримінальному праві.

У будь-якому разі, треба відзначити, що відсутність понять на кшталт «одностатевий цивільний партнер» і «одностатеве цивільне партнерство» в українському законодавстві призводить до того, що будь-яке визнання таких стосунків вимагає рішення відповідного компетентного органу чи посадової особи у кожному конкретному випадку. Так само, відсутність будь-якої форми державної реєстрації одностатєвого сімейного партнерства вимагає додаткового фактичного доведення наявності сімейних стосунків у всіх випадках, коли йдеться про визнання будь-яких прав та обов'язків таких партнерів (зазвичай, у судовому порядку).

Хоча численні згадки про «членів сім'ї» та «близьких родичів» розкидані по багатьох українських законах, єдиного визначення цих понять у вітчизняному законодавстві не існує. У своєму рішенні № 5-рп/99 від 03.06.1999 р. Конституційний Суд України констатував це і зауважив, що «Стосовно поняття «член сім'ї» Конституційний Суд України виходить з об'єктивної відмінності його змісту залежно від галузі законодавства». Надаючи офіційне тлумачення терміну «член сім'ї

військовослужбовця, працівника міліції, особового складу державної пожежної охорони», КСУ застосував аналогію права та визначив, що до першої групи членів сім'ї відносяться чоловік/дружина, батьки та діти, а другу групу «складають інші особи, що постійно мешкають з ними та ведуть спільне господарство».

Крім прав і обов'язків, які встановлюються у Сімейному кодексі, в українському законодавстві існує велика кількість положень, що стосуються подружжя та інших членів сім'ї та близьких родичів, які містяться в інших законах. Навести їх вичерпний список немає ніякої можливості, але можна зауважити, що вони, серед іншого, стосуються таких сфер життя, як:

- соціально-економічні питання – наприклад, соціальна допомога на сім'ю, банківські кредити (зокрема, іпотека для молодих сімей), пенсія або відшкодування після втрати годувальника тощо;
- успадкування без заповіту та обов'язкова частка у спадщині, оподаткування спадщини;
- охорона здоров'я, а саме вирішення важливих медичних питань і право допуску до хворого близького родича;
- зайнятість – наприклад, право дружин/чоловіків військовослужбовців на відпустку у зручний для них час, право на відпустку по догляду за хворим рідним по крові або по шлюбу тощо;
- представництво інтересів та право відмовлятися від показань щодо близького родича у правоохоронних і судових органах;
- спрощений порядок імміграції та отримання громадянства для осіб, які перебувають у шлюбі з громадянином України.

Через відсутність будь-якої форми законодавчого визнання, одностатеві сімейні пари або цілком позбавлені цих прав, або їх реалізація настільки ускладнена, що не має практичного значення. Варто зазначити, що наприкінці 2015 р. український уряд офіційно визнав існування цієї проблеми та потребу в її швидкому вирішенні, ухваливши План дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року, в якому пункт 105 передбачав захід 6 — «Розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України законопроекту про легалізацію в Україні зареєстрованого цивільного партнерства для різностатевих і одностатевих пар з урахуванням майнових і немайнових прав, зокрема володіння та наслідування майна, утримання одного партнера іншим в разі непрацездатності, конституційного права несвідчення проти свого партнера», термін виконання – II квартал 2017 р. Однак, протягом терміну дії Плану жоден урядовий орган навіть не розпочав реалізацію цього заходу.

У 2021 році був затверджений новий План дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки, який зберіг відповідне положення, не реалізоване протягом дії попереднього документу (п. 33, термін виконання — грудень 2023 року). Аналогічний пункт також міститься у проекті Плану відновлення України (розділ «Права людини»: «Запровадження інституту зареєстрованого цивільного партнерства», термін виконання — грудень 2023 року).

Згідно Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», рішення ЄСПЛ є обов'язковими до виконання Україною (ст. 2), а суди застосовують при розгляді справ практику ЄСПЛ як джерело права (ст. 17). Стаття 13 Закону передбачає, що держава повинна також вживати заходи загального характеру «з метою забезпечення додержання державою положень Конвенції, порушення яких встановлене Рішенням, забезпечення усунення недоліків системного характеру, які лежать в основі виявленого Судом порушення, а також усунення підстави для надходження до Суду заяв проти України, спричинених проблемою, що вже була предметом розгляду в Суді». До числа таких заходів входить «внесення змін до чинного законодавства та практики його застосування».

На момент складання цієї Аналітичної записки (лютий 2023 року), до розгляду у Європейському суді з прав людини готувалася справа «Маймулахін і Марків проти України» (Заява № 75135/14), в якій позивачі скаржилися на порушення свого права на особисте та сімейне життя (ст. 8 Європейської конвенції з прав людини) через відсутність в Україні будь-якої правової форми визнання сімейних стосунків одностатевих пар. 17 січня 2023 року Велика палата ЄСПЛ ухвалила рішення по аналогічній справі «Федотова та інші проти Росії» (Заяви №№ 40792/10, 30538/14 та 43439/14), вперше прямим

текстом зазначивши у своєму рішенні, що стаття 8 Європейської конвенції з прав людини має тлумачитися таким чином, що зобов'язує держави-члени Ради Європи мати певну правову форму визнання одностатевих сімейних партнерів, яка надає їм суттєві права членів сім'ї.¹

Рішення Великої палати ЄСПЛ, зокрема, надають офіційне тлумачення положенням Європейської конвенції з прав людини, яке використовується при ухваленні подальших рішень ЄСПЛ. Крім згаданої справи «Маймулахін і Марків проти України», яка вже була комунікована і готується до розгляду, до ЄСПЛ були подані ще кілька аналогічних позовів проти України. Після рішення по справі «Федотова та інші проти Росії» є очевидним, що Україна буде визнана винною у порушенні статті 8 ЄКПЛ, що потягне за собою відповідні негативні фінансові та політичні наслідки для нашої країни. Зокрема, проблема порушення прав людини, гарантованих ЄКПЛ, напевне вплине на процес досягнення нею повноправного членства в Європейському Союзі.

2. Суспільно-політичне становище

Правові інституції на кшталт шлюбу по своїй сутності є лише узаконенням наявних суспільних відносин; вони не створюють нової реальності, а лише відображають її. Незважаючи на відсутність законодавчого визнання одностатевих сімей в Україні, вони утворюються та існують просто через те, що гомосексуальні люди відчують потребу в сімейному житті.

Наразі не існує будь-яких вірогідних фактичних даних як про кількість ЛГБТ людей в Україні в цілому, так і про кількість утворених ними сімейних пар, тому ми можемо покладатися лише на грубі оцінки, здійснені на основі загальних уявлень сучасної науки про одностатеві стосунки в суспільстві. Хоча точна частка ЛГБТ у складі населення невідома, різні наукові дослідження оцінюють її у 2-10%². За дуже приблизною оцінкою, наведеною у дослідженні Центру «Наш світ» від 2009 р., кількість одностатевих пар в Україні вже зараз може скласти 100-200 тисяч.³

Як вже було зазначено, українське законодавство ніяк не регулює відносини одностатевих пар, які де-факто мають всі ознаки стабільних і довготривалих сімейних стосунків. Це означає, що з точки зору закону партнери в одностатевих сім'ях фактично розглядаються як чужі один одному люди. Вони не мають права спільної сумісної власності на спільно нажите майно, якщо воно було придбане або зареєстроване тільки одним/одною з них. Таким чином, наприклад, у випадку смерті партнера, який був зареєстрований як єдиний власник житла, інший може просто опинитися на вулиці. Всі ці проблеми дуже актуалізувалися та загострилися у зв'язку з російським вторгненням. Зокрема, болючими проблемами стають відсутність державної допомоги у випадку загибелі партнера (наприклад, військовослужбовця), неможливість приймати життєво важливі рішення за свого партнера, вільно розпоряджатися спільним майном, отримати спадщину від нього без заповіту і т.ін.

Окремою темою є діти, які виховуються одностатевими сімейними парами. Не торкаючись теми спільного всиновлення дітей, не можна не відзначити, що спільне виховання одностатевими партнерами дітей одного з партнерів зустрічається досить часто, а у випадку жіночих пар взагалі є дуже поширеним явищем. Відсутність можливості оформити сімейні стосунки між партнерами та заборона на всиновлення дітей особами однієї статі призводять до кричущої дискримінації таких дітей з боку держави. Партнер, який не є біологічним батьком дитини, позбавлений не тільки батьківських прав і пільг, але й обов'язків і можливостей щодо цієї дитини – наприклад, він не може отримати державну допомогу на виховання чи відпустку по догляду за дитиною у разі потреби. У випадку смерті біологічної матері дитини, яка виховувалася нею спільно з її партнеркою, дитина фактично водночас позбавляється обох батьків.

Дослідження Центру «Наш світ» від 2009 р. виявило, що одностатевих партнерів мали близько 2/3 респондентів,⁴ причому приблизно половина таких пар мешкали разом і вели спільне домашнє господарство.⁵ Близько десятої частини опитуваних спільно з партнером виховували дітей (жінки

¹ <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-222750>, п. 178-180, 189, 190.

² Див., наприклад, <https://williamsinstitute.law.ucla.edu/publications/how-many-people-lgbt/>

³ https://gay.org.ua/publications/same_sex_partnership.pdf, с. 25.

⁴ Там само.

⁵ Там само, с. 34.

вдвічі частіше, ніж чоловіки).⁶ В цілому, дітей мали близько шостої частини опитуваних, а не мали, але хотіли би мати, дещо більше половини.⁷ В своєму житті як одностатевої сімейної пари, респонденти стикалися з такими проблемами як:

- неможливість спільно отримати кредит або право власності на майно – 17%;
- неможливість законним способом врегулювати майнові суперечки при розлученні з партнером – 11%;
- відсутність права не свідчити проти партнера – 10%;
- неможливість отримати спадщину після смерті партнера – 10%;
- неможливість усиновити дитину партнера – 8%;
- відмову у соціальній допомозі за необхідності доглядати за дитиною партнера – 8%;
- відмову в оренді житла – 7%.⁸

Якби в Україні існувала яка-небудь форма державної реєстрації одностатевих пар, хотіли би оформити свої стосунки 77% опитуваних,⁹ зокрема, 83% тих, хто вже має постійного партнера, і 66% тих, хто не має.¹⁰ 51% опитуваних вважали, що в Україні треба дозволити укладати звичайний шлюб між людьми однієї статі, 38% були згодні на запровадженням реєстрованого партнерства для одностатевих пар.¹¹

Соціологічне опитування, проведене у травні 2022 року Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС) на замовлення Центру «Наш світ», продемонструвало радикальне поліпшення ставлення українського суспільства до ЛГБТК людей, яке відбулося за останні роки. Порівняно з результатами попереднього аналогічного опитування у 2016 році, кількість дружніх до ЛГБТК відповідей виросла у два-п'ять разів. Зокрема, у п'ять разів виросла підтримка запровадження реєстрованого цивільного партнерства для одностатевих пар — з 4,8% до 23,6%, і в півтора рази збільшилася кількість тих, кому це питання байдуже — з 18% до 27,1%. Таким чином, проти одностатевих партнерств вже виступає менше половини українців, а саме 41,9%, тоді як у 2016 році таких було 69%.¹²

У лютому 2022 року було завершено інше опитування, проведене Центром соціальних експертиз Інституту соціології НАН України. Його результати виявилися кількісно іншими, але якісно підтверджують висновки опитування КМІС про суттєве поліпшення ставлення українського суспільства до своїх ЛГБТК співгромадян. Зокрема, 27% безумовно підтримали право одностатевих пар на державну реєстрацію своїх сімейних стосунків, і 26% підтримали таке право з певними винятками.¹³

Схожі результати були також отримані у дослідженні Національного демократичного інституту, проведеному в січні 2023 року.¹⁴ 56% загалом погодилися з тим, що ЛГБТК люди мають право реєструвати свої сімейні стосунки у формі цивільного партнерства; не погодилися з цим 24%. Відносна більшість опитаних (44%) загалом підтримали навіть право одностатевих партнерів на укладення звичайного шлюбу; проти цього були 36%.

3. Міжнародний досвід

Станом на лютий 2023 року, 34 країни світу мали законодавство про звичайний шлюб, яке поширювалося також і на одностатеві пари; в Ізраїлі не було дозволено укладати шлюб між людьми однієї статі, але визнавалися такі шлюби, укладені за кордоном за законодавством інших країн. Ще чотирнадцять країн світу, не дозволяючи укладати звичайні шлюби між особами однієї статі,

⁶ Див. виноску 3, с. 39.

⁷ Там само, с. 16.

⁸ Там само, с. 53.

⁹ Там само, с. 61.

¹⁰ Там само, с. 62.

¹¹ Там само, с. 67.

¹² <https://gay.org.ua/blog/2022/05/31/ukraintsi-kardynalno-polipshyly-stavlennia-do-lhbt/>

¹³ <http://csep.org.ua/wp-content/uploads/2022/01/Ukrayinske-suspilstvo.pdf>

¹⁴ <https://www.ndi.org/publications/ndi-january-2023-poll-opportunities-and-challenges-facing-ukraines-democratic>

запровадили для таких пар правову форму реєстрації подружніх відносин, альтернативну до звичайного шлюбу (у різних юрисдикціях вона називається по-різному: реєстроване партнерство, цивільний союз, домашнє партнерство, життєве партнерство тощо). В Європі одностатеві шлюби уклалися у 19 країнах, причому у деяких з них як альтернатива шлюбу також були доступні реєстровані партнерства. Тільки одностатеві партнерства, але не шлюби, були дозволені у 11 країнах Європи. Серед 27 країн-членів ЄС лише шість не визнавали звичайні шлюби або цивільні союзи для одностатевих пар. Деякі країни, які у свій час запровадили реєстроване партнерство, а потім дозволили одностатевим парам укладати звичайний шлюб, або автоматично конвертували укладені партнерства у шлюби, або просто припинили реєструвати нові партнерства, але залишили вже зареєстровані у тому ж статусі (Данія, Норвегія, Швеція, Ісландія); водночас, інші зберегли обидві форми реєстрації сімейного стану — як шлюби, так і партнерства, з можливістю конвертації партнерства у шлюб. Зазвичай, у країнах, які визнають реєстровані одностатеві партнерства, але не одностатеві шлюби, такі шлюби, укладені за кордоном, визнаються як одностатеві партнерства за місцевим законодавством.

Реєстроване партнерство було з самого початку вигадане як форма реєстрації де-факто подружніх стосунків одностатевих пар (Данія, 1989 р.), які тоді не могли укласти звичайний шлюб, але Нідерланди у 1998 р. ухвалили закон про реєстровані партнерства, які могли укласти як одностатеві, так і різностатеві пари. Він виявився затребуваним для гетеросексуальних пар – за перші три роки його дії близько третини укладених партнерств були між людьми різної статі. З часом приклад Нідерландів наслідували також деякі інші країни, запровадивши цивільні союзи, доступні як для одно-, так і для різностатевих пар (зокрема, Франція, Естонія, Велика Британія, Кіпр).

Обсяг прав і обов'язків, які надає реєстроване партнерство, варіює у різних країнах від практично однакових порівняно зі звичайним шлюбом (наприклад, Нідерланди) до помітно більш обмежених — здебільшого, сферою фінансово-майнових питань та статусом члена сім'ї (наприклад, Франція). Примітно, що в усіх країнах, де реєстроване партнерство для одностатевих пар суттєво обмежувало партнерські права та обов'язки порівняно з подружніми, відповідне законодавство з часом поступово реформувалося у бік наближення реєстрованого партнерства до звичайного шлюбу або він ставав доступним і для одностатевих пар.

Запроваджуючи цивільне партнерство, законодавці різних країн обирали одну з можливих форм його інтеграції до чинного законодавства: декларувати у законі, що він надає партнерам всі права та обов'язки подружжя, за певними винятками, які прямо вказані у законі («модель винятків»); перелічити у явному вигляді всі права та обов'язки, що надає партнерам новий закон («модель переліку»); або певним чином поєднати ці два варіанти («гібридна модель»). Історично першим законом про реєстроване партнерство був данський закон від 1989 року, який був побудований за «моделлю винятків». Стаття 3 цього закону говорить:

1. *З урахуванням винятків у розділі 4, реєстрація партнерства має ті ж правові наслідки, що й укладення шлюбу.*
2. *Положення данського права, які стосуються шлюбу та подружжя, застосовуються аналогічним чином до реєстрованого партнерства та реєстрованих партнерів.*

Данський приклад наслідували, зокрема, законодавці всіх скандинавських країн та Угорщини. Він є дуже ефективним з точки зору мінімально потрібного реформування чинного законодавства, ясності та чіткості правових наслідків укладення партнерства. «Модель переліку» була обрана такими країнами як Німеччина, Чехія, Естонія, Хорватія, Велика Британія тощо. Через те, що статті закону такого типу, здебільшого, дублюють відповідні положення національного законодавства стосовно шлюбу та подружжя, закони про реєстроване партнерство у цих країнах мають дуже великий обсяг, але все одно не гарантують надання партнерам всіх потрібних прав та обов'язків подружжя, що можуть бути розпорошені по багатьох різних законах (як це має місце і в Україні), а також можуть бути запроваджені вже після ухвалення законодавства про реєстроване партнерство. «Гібридна модель» досі застосовувалася дуже рідко – наприклад, у законі про цивільні союзи штату Вермонт (США).

Порівнюючи статус реєстрованих одностатевих партнерів у різних країнах, можна дійти висновку, що на теперішній час умовне «стандартне» одностатеве партнерство суттєво відрізняється від шлюбу,

здебільшого, у питаннях спільного всиновлення дітей та процедурах укладення і розірвання партнерства/шлюбу. Цивільним партнерам, зазвичай, дозволяється всиновлювати біологічних дітей своїх партнерів або дітей, яких ті всиновили ще до укладення партнерства, але часто не дозволяється спільне всиновлення дітей третіх осіб. Закони про реєстроване партнерство для одностатевих пар у Хорватії та Чорногорії створили нову правову інституцію розширеної партнерської опіки над дітьми, які спільно виховуються одностатевими партнерами. За згоди законної матері/батька дитини, її партнерка / його партнер отримує певні права на піклування про дитину та представлення її інтересів, подібно до прав законної матері/батька. У випадку смерті або позбавлення батьківських прав партнерки/партнера, другий партнер(ка) має право у судовому порядку стати опікуном дитини, якщо другий з батьків цієї дитини невідомий, помер або був позбавлений батьківських прав, а також з метою захисту інтересів і благополуччя дитини.

Що стосується процедури укладення і розірвання партнерств, то часто вона має спрощений характер порівняно з відповідними положеннями для звичайного шлюбу (зокрема, не передбачає застосування суду при розірванні партнерства). Решта відмінностей між партнерством і шлюбом дуже варіюють від країни до країни і, здебільшого, пов'язані не з сімейним законодавством, а з певними правами, які мають подружжя в інших галузях – наприклад, спрощений порядок імміграції, пенсійні схеми і таке інше.

Статистика укладення реєстрованих партнерств показує, що вони складають декілька відсотків від загальної кількості шлюбів, укладених за певний проміжок часу в даній країні, що приблизно відповідає оціночній кількості гомосексуалів у людському суспільстві – наприклад, в Ірландії у 2013 р. кількість зареєстрованих партнерств (одностатевих) склала 1,6%, а у 2014 р. – 1,8% від кількості шлюбів (різностатевих)¹⁵; у Фінляндії ті самі дані склали близько 1,4% в обидва ці роки¹⁶. Країни, в яких існує реєстроване партнерство як для одно-, так і для різностатевих пар, демонструють, що воно є досить популярним і серед гетеросексуальних партнерів – зокрема, у Франції у 2013 р. було укладено загалом 162698 цивільних союзів (що складає 72% від укладених у тому ж році шлюбів), з яких різностатеві партнерства склали 96%; ці ж дані за 2014 р. складають 173728 цивільних союзів (77% від кількості шлюбів), з яких різностатевих – теж 96%.¹⁷ У Нідерландах у 2013 р. було зареєстровано 9445 партнерств (14,6% від кількості шлюбів), з яких різностатевих – 96%, як і у Франції.¹⁸ Варто відзначити, що укладення реєстрованого партнерства у Нідерландах тягне за собою практично ті самі правові наслідки, що і шлюбу, тоді як у Франції пари, які уклали «пакт цивільної солідарності», мають значно менший обсяг прав і обов'язків, ніж подружжя у звичайному шлюбі.

Немає жодних даних про те, що запровадження у будь-якій країні реєстрованого партнерства або звичайного шлюбу для одностатевих пар спричинило хоч скільки-небудь помітні юридичні або соціальні проблеми. Натомість, дослідження, проведені у різних країнах, показали, що юридичне та суспільне визнання одностатєвого реєстрованого партнерства або шлюбу має позитивний вплив на стан здоров'я та загальний добробут ЛГБТ осіб.¹⁹

4. Висновки та рекомендації

Підсумовуючи вищенаведене, можна дійти кількох висновків:

- Певний відсоток населення України складають ЛГБТ (гомосексуальні, бісексуальні та трансгендерні) особи, які мають потребу у врегулюванні своїх фактичних сімейних стосунків.
- Українське законодавство не передбачає жодної форми правового визнання таких стосунків і водночас містить положення, які прямо дискримінують одностатєвих сімейних партнерів навіть порівняно з неодруженими різностатєвими сімейними партнерами.

¹⁵ Central Statistics Office, *Marriages and Civil Partnerships 2014*, 31.05.2015, *cso.ie*

¹⁶ Statistics Finland, *Fall in the number of marriages contracted tapered off*, 21.04.2015, *stat.fi*

¹⁷ Institut National d'Etudes Démographiques, *Marriages, divorces, civil unions (PACS)*, 2013, 2014, *ined.fr*

¹⁸ Statistics Netherlands, *Marriages and partnership registrations; key figures*, 11.09.2014, *statline.cbs.nl*

¹⁹ Див, наприклад, W.C. Buffie, *Public Health Implications of Same-Sex Marriage*, *American Journal of Public Health*, 2011 June, 101(6), pp. 986–990.

- Міжнародні, а надто європейські, тенденції, а також прецедентне право Європейського суду з прав людини, вказують на необхідність законодавчого врегулювання правового статусу одностатевих сімей та вирішення їхніх нагальних проблем.
- В українському суспільстві немає однозначного ставлення до ЛГБТ людей в цілому та ефективної реалізації їхніх прав, зокрема, на особисте та сімейне життя. Проте, сучасна демократична держава має обов'язок враховувати, за можливості, інтереси всіх соціальних груп і протидіяти проявам нетерпимості проти таких вразливих груп — зокрема, гомофобії, про що йдеться у багатьох міжнародних документах, які стосуються України.
- Українська влада визнає цей свій обов'язок, про що свідчить урядовий План дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини. Пункт 33 цього документу передбачає «Розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України законопроекту щодо: усунення дискримінаційних положень, які можуть порушувати майнові та немайнові права партнерів, що не перебувають у шлюбі; запровадження інституту зареєстрованого цивільного партнерства».
- Міжнародний досвід показує, що юридичне визнання одностатевих сімейних пар не викликає соціальних та правових проблем у масштабах суспільства і водночас сприяє вирішенню таких проблем у цих пар. Очікувана кількість зареєстрованих сімейних одностатевих пар складає від кількох десятків відсотка до кількох відсотків від числа звичайних шлюбів, укладених за той же проміжок часу. Реєстроване партнерство, як альтернативна форма визнання подружніх відносин, є затребуваним також серед гетеросексуальних сімейних пар, які з тієї чи іншої причини не хочуть укласти звичайний шлюб.
- Основні відмінності між звичайним шлюбом і реєстрованим партнерством полягають у спрощеній процедурі укладення та розірвання останнього, а також у питаннях щодо всиновлення дітей. Реєстрованим партнерам часто не дозволяється спільне всиновлення дітей третіх осіб, але дозволяється всиновлення дітей своїх партнерів, яких вони спільно виховують.

Зважаючи на все вищевикладене, ми рекомендуємо українській владі забезпечити ухвалення законодавства з метою запровадження в Україні реєстрованого цивільного партнерства двох людей будь-якої статі, у загальних рисах подібного до звичайного шлюбу, за прикладами аналогічного законодавства розвинених країн. Правові положення, які стосуються подружніх і родинних прав і обов'язків, зустрічаються у багатьох законах України, тому запровадження реєстрованого сімейного партнерства вимагає комплексного реформування українського законодавства з метою врахування статусу члена сім'ї/близького родича, який мають отримати зареєстровані цивільні партнери.

Андрій Кравчук, експерт з адвокації, Правозахисний ЛГБТ Центр «Наш світ»

© Центр «Наш світ», Київ, 2023

При використанні матеріалів посилання на Центр «Наш світ» є обов'язковим.

Правозахисний ЛГБТ Центр «НАШ СВІТ»

E-mail: nashsvit@gay.org.ua

Поштова адреса: а/с 173, м. Київ, 02100

Вебсайт: <https://gay.org.ua/>